

## ΠΕΡΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ

**Ἡ Ἀττικὴ κωμῳδία πρὸ τοῦ Μενάνδρου.**

**Ἀρχαία καὶ Μέση κωμῳδία.**

Ἡ ἱστορία τῆς Ἀττικῆς κωμῳδίας διαίρεται, ὡς γνωστόν, εἰς τρεῖς διακεκριμένας περιόδους: τὴν Ἀρχαίαν κωμῳδίαν, ἥς ὑπόδειγμα καὶ κύριος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης, τὴν Μέσην κωμῳδίαν, ἥς οἱ γνωστότεροι ποιηταὶ εἶναι ὁ Ἀντιφάνης καὶ ὁ Ἀλέξιος, καὶ τὴν Νέαν κωμῳδίαν, ἐν ἣ διαπρέπει μάλιστα ὁ Μένανδρος.

Γοργὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο πρώτων περιόδων θὰ εὐκρινῇσθαι πολλὰ σημεῖα τῆς τρίτης καὶ σαφέστερον θὰ καθάρισθαι τὴν θέσιν τοῦ Μενάνδρου ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του· διότι ἡ μετάπτωσις αὕτη ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην περίοδον, ὅπως πᾶσα φιλολογικὴ μεταβολή, δὲν ἔγινε διὰ μιᾶς καὶ τελείως, ἀλλὰ μᾶλλον βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαίσθητως, ἀνχλόγως τῶν μεταβολῶν τῆς Ἀττικῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας ἡ κωμῳδία εἶναι τὸ πιστότερον κέκροτον.

Ὁ πρῶτος καὶ κυριώτατος χαρακτὴρ τῶν ποιητικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀκόμη περιέλαβον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀρχαίας Ἀττικῆς κωμῳδίας, ἔγκειται κυρίως εἰς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπεδίωκον, καὶ τὰς ὑποθέσεις ἃς ἐξέλεγον οἱ ποιηταὶ τῶν. Αἱ ὑποθέσεις εἶναι πάντοτε τοπικαὶ καὶ ὁ σκοπὸς πρακτικός. Ὁ ποιητὴς τῆς Ἀρχαίας κωμῳδίας ἦτο κυρίως Ἀθηναῖος καὶ ἀπετείνετο πρὸς Ἀθηναίους, τ. ἔ. λαὸν αὐτοδικοῦμενον, ἀπὸ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ ὁποῖου ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς πόλεως, αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἡ τύχη· ὁ φωτισμὸς λοιπὸν οὗτος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν τέρψιν ἦτο ὁ πρακτικὸς σκοπός, τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἐπεδίωκε διὰ τοῦ ἀστείου. Καὶ ἐπειδὴ τὰ σοβαρώτερα ζητήματα, περὶ ὧν οἱ θεαταὶ ἐκεῖνοι ἔπρεπε νὰ κρίνωσι καὶ νὰ πορασίζωσιν, ἦσαν τὰ πολιτικά, τὰ πολιτικὰ ἦσαν καὶ τῆς κωμῳδίας τὸ προσφιλέστερον θέμα καὶ ὁ κυριώτερος σκοπός· ψηφίσματα καὶ νόμοι, εἰρήνη καὶ πόλεμος, δημαγωγοὶ καὶ στρατηγοί, δικαστήρια, δημόσιοι πρόσοδοι, πολιτικαὶ μερίδες καὶ ὅλος ὁ πολυτάραχος δημόσιος βίος τοῦ ἀρχαίου πολίτου ἀναπαρίσταται καὶ κρίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ψέγονται τὰ ψεκτὰ καὶ τὰ γελοῖα καταγελῶνται καὶ προλέγονται οἱ κίνδυνοι καὶ ὑποδεικνύεται τί ἔπρεπε νὰ γείνη. Πᾶν

\* Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδιον 7ον.

ὅ,τι δὲν ἀποβλέπει τὸν δῆμον, τοὺς ἄρχοντας, τοὺς πολιτευομένους τῆς στιγμῆς εἶναι καὶ ξένον καὶ ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἀρχαίαν κωμῳδίαν· καὶ ἂν ποτε βλέπωμεν αὐτὴν ἐνδιατρίβουσαν εἰς κρίσεις ποιητῶν καὶ ἐλέγχους φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν, εἶναι διότι οὗτοι ἀμέσως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ καὶ μορφώνουσιν ἢ διαστρέφουσι τὴν κρίσιν του, γινόμενοι οὕτω αἵτιοι πολιτικῶν πλυνῶν καὶ δημοσίων κινδύνων, οὓς ὁ ποιητὴς θέλει νὰ προλάβῃ. Ἐνεκα τούτου δὲ τοῦ τοπικοῦ καὶ ἀποκλειστικοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀρχαίας κωμῳδίας, τὰ ἔργα τῆς τὴν σήμερον εἶναι δυσνόητα καὶ ἀναγκαζόμεθα πρὸς ἀκριβῆ αὐτῶν κατανόησιν νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὴν σύγχρονον ἱστορίαν ἢ νὰ συμβουλευώμεθα ἀρχαῖον σχολιαστὴν ἢ νὰ ἀναδιφῶμεν κατὰ κόρον τὰ σκανδαλώδη ἀνέκδοτα λησμονηθείσης βιογραφίας. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ περιορισμένῳ τούτῳ κύκλῳ ὅποια ἐλευθερία ἀπεριόριστος περί τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ὑποθέσεως! Ὁ παντοδύναμος ἐκεῖνος Ἀττικὸς λαός, ἐκσλάκευον οἱ θρασύτατοι δημαγωγοὶ καὶ οἱ ἀγερωχότεροι στρατηγοί, ἔβλεπεν ἑαυτὸν κωμωδούμενον καὶ ἐπευφήμει. Ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς, ὁ μοναρχῶν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ κυβερνῶν σχεδὸν ἀπολύτως τὸ εὐρὺ Ἀττικὸν κράτος, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ γανακτῇ βλέπων ἑαυτὸν σκωπτόμενον καὶ λοιδορούμενον ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ συκοφαντούμενον εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, εἰς τὰ προσφιλέστερα αὐτοῦ αἰσθήματα.

Διὰ τὴν τοιαύτην ὅμως ἀπόλυτον παρρησίαν καὶ ἡ πληρεστέρα δημοκρατικὴ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀρκετή, πρέπει προσέτι ὁ λαός, ὁ γινόμενος θεατὴς καὶ ἥρωες τοῦ τοιοῦτου δράματος, ὁ γελῶν μὲ τὰ ἴδια σφάλματα καὶ τὰ σφάλματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν του, νὰ εἶναι μέγας καὶ ἰσχυρός, νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐν αὐταῖς ἀκόμη ταῖς δυστυχίαις, νὰ εἶναι ζωηρὸς καὶ θορυβώδης καὶ φιλοκίνδυνος· καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα τὰ εἶχον ὁμολογουμένως οἱ Ἀθηναῖοι θεαταὶ τοῦ Κρατίνου, τοῦ Εὐπόλιδος καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, ποιητῶν ἰσοδυνάμων πρὸς τοὺς ῥήτορας τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐφαμίλλων κατὰ τε τὴν ἐπιβολὴν, τὴν ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπίδρασιν καὶ κατ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐλαττώματα πρὸς τοὺς μεγάλους δημοσιογράφους τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἀλλ' ἐπῆλθε τὸ ἀτυχὲς τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· ἡ ὄφρυς τῶν Ἀθηναίων κατέπεσε μὲ τὰ τείχη των, αἱ ἤτται ἐταπείνωσαν τὸ φρόνημα καὶ τὰ ἐπανελημμένα σφάλματα ἠλάττωσαν τὴν εἰς ἑαυτοὺς πεποιθήσιν· οἱ τριάκοντα ῥητῶς ἀπηγόρευσαν τὸ κωμῳδεῖν ὀνομαστί, καὶ πᾶς πολιτικὸς ὑπαινιγμὸς ἐθεωρεῖτο ἐπὶ τῆς ἀγρίας τυραννίδος ὡς ἔγκλημα κατὰ τοῦ καθεστῶτος καὶ ὡς τοιοῦτον ἐτιμωρεῖτο· καὶ ἐπανῆλθε μὲν μετ' ὀλίγον τὸ πατριον πολίτευμα διὰ τοῦ Θρασυ-



βούλου, ἀλλὰ δὲν ἔνθυσαν πλέον αἱ πάλαι ἀρεταί· ὁ δῆμος εἶχε τελείως μεταβληθῆ, ὅχι μόνον δ' ἡ μακρὰ διάρκεια τοῦ ὤμου πολέμου καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι πολιτικαὶ στάσεις διέφθειραν τὸν χαρακτῆρά του, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐκολος πολιτογράφησις ξένων καὶ μετοίκων καὶ ἀνθρώπων παντοδαπῶν ἐνόθευσαν τὸ πάλαι Ἀττικὸν αἷμα, ὁ δὲ δῆμος ἀπέβη τώρα νωθρὸς φίλος τῆς εὐζωίας, φρονηματίας μόνον ἐν λόγοις, ὑπερήφανος ἐπὶ πατραγαθία, μὴ ἔχων τὸ θάρρος νὰ ἀναγνωρίσῃ μηδὲ τὴν δύναμιν νὰ διορθώσῃ τὰ σφάλματά του, ἀλλὰ δυσφορῶν ἐπὶ τῷ ἐλέγχῳ καὶ μηδεμίαν ἀνεχόμενος ἐπὶκρισιν, ὥς ἀνάξουσιν τραύματος κακῶς ἐπουλωθέντος. Ἄλλως τε ὁ δημόσιος βίος οὐδὲν παρεῖχε τώρα ἀντικείμενον εὐθύμου διακωμωδήσεως, καὶ ὁ κωμικὸς ποιητὴς ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ νέα θέματα καὶ νέας ὑποθέσεις, δημιουργήσας οὕτω τὴν Μέσιν κωμωδίαν, ἣτις καὶ αὕτη εἶναι μᾶλλον μετάβασις ἀπὸ τῆς Ἀρχαίας εἰς τὴν Νέαν, ἀπὸ τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν ἠθογραφικὴν κωμωδίαν.

Εἰς τέσσαρας δ' ἐν γένει κύκλους δύνανται νὰ ἀναχθοῦν τὰ ἀντικείμενα τῆς Μέσης κωμωδίας.

1) Τὰς Ἑταίρας.

2) Τοὺς φιλοσόφους.

3) Τοὺς ποιητάς.

4) Τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας.

Τὰ δύο πρῶτα γένη παραδόξως συνέχονται, ὅπως συνέχονται παρὰ τῷ λαῷ ἡ φιληδονία καὶ ἡ ἀγάπη τῆς σκέψεως, αἵτινες τώρα ἀντικατέστησαν τὰ πολιτικὰ πάθη καὶ τὴν οἰλαρχὸν δραστηριότητα τῶν Ἀθηναίων· ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἦσαν τώρα ἀντικείμενα ἐνδιαφέροντος καὶ συζητήσεων, ὅπως ἄλλοτε οἱ ῥήτορες καὶ στρατηγοί, αἱ νῆκαι καὶ αἱ παρασκευαὶ τοῦ πολέμου, καὶ μετ' αὐτῶν σκανδαλωδῶς συνεδέοντο κομψὰ ὀνόματα χαριτωμένων Ἑταιρῶν. Ὁ Σωκράτης ὡμολόγει ἑαυτὸν μαθητὴν τῆς Ἀσπασίας, ὁ Πλάτων ἠγάπα τὴν Ἀρχαιάνασσαν, γραῖαν ἤδη, καὶ ἔγραφε στίχους πρὸς αὐτὴν καὶ τὰς ῥυτίδας τῆς

Ἀρχαιάνασσαν ἔχων τὴν ἐκ Κολοφῶνος ἑταίρην,  
ἥς καὶ ἐπὶ ῥυτίδων πικρὸς ἔπεστιν ἔρωσ.

ὁ δὲ Ἀριστοτέλης συνέζησε μέχρι τοῦ θανάτου του μετὰ τῆς ἑταίρας Ἑρπυλίδος, ἥς ἐμνήσθη εὐφρόνως καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ του. Πλὴν τούτων ἡ Φρόνη, ἡ Γνάθαινα, ἡ Λαίς καὶ ἄλλαι ἦσαν πρόσωπα γνωστὰ καὶ σχεδὸν ἐπίσημα τῆς Ἀττικῆς κοινωνίας καὶ ἡ κωμωδία εὗρεν ἐν αὐταῖς γόνιμον πηγὴν ὑποθέσεων καὶ σκωμμάτων.

Ὁ Ἐπικράτης ἐν Ἀντιλαΐδι ἀνηλεῶς σατυρίζει τὴν πολυθρύλητον  
Λαΐδα ὡς ἀργὸν καὶ πότιν ὁμοίαν

τοῖς ἀστοῖς· οὗτοι γὰρ ὅταν ᾧσιν νέοι  
ἐκ τῶν ὀρῶν πρόβατ' ἐσθίουσι καὶ λαγῶς

.....

ὅταν δὲ γηράσκωσιν ἤδη, τότε  
ἐπὶ τοὺς νεῶς ἵζουσι πεινῶντες κακῶς.

Ὁ Ἀναξίλας ἐν Νεοττίδι σκώπτει τὰς Ἑταίρας ἐν συνόλῳ ὡς γένος παράνομον, ὡς Χιμαίρας, ὡς Σκύλλας, ὡς Χαρύβδεις καὶ ὡς παράδειγμα φέρει τὰς—γνωστάς· δηλονότι τοῖς θεαταῖς—Σινώπην, Γνάθαιναν, Φρόνην, Νάννιον καὶ Θεανώ. Ὁ Ἀλεξίς περιγράφει λεπτομερῶς τὰς ποικίλας ἐρωτικὰς τέχνας τῶν, τὸν φελλὸν διὰ νὰ φαίνωνται ὑψηλαί, τὴν ἄσβολον διὰ τὰς ὀφρῦς, τὸ ψιμύθιον, τὴν μύρριναν καὶ τὸν παιδέρωτα, καὶ τὴν φιλάρεσκον ἐπιδείξιν παντὸς ὅ,τι ἔχει καλὸν ἐκάστη, ὀδόντος ἢ χειρὸς ἢ ποδὸς ἢ στήθους. Καὶ ὅχι μόνον ψόγοι καὶ σκώμματα τῶν Ἑταιρῶν εὗρηνται παρὰ τοῖς ποιηταῖς τῆς Μέσης κωμωδίας, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐγκώμια καὶ ἐπιδοκιμασίαι· οἱ ποιηταὶ οὗτοι, καθὼ μὴ σατυρίζοντες τὴν διαφθορὰν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ τὸν τρόποναυτῆς καὶ τὸν βαθμόν, ὅσῃς ἔβλεπον ἑταίραν σεμνοτέραν καὶ ἁπλῶς καὶ ἀκινδυνότεραν, δὲν ἐδίσταζον νὰ τὴν ἐπαινῶσι καὶ νὰ τὴν συνιστῶσιν ἀπὸ σκηνῆς εἰς τοὺς ἀκροατάς των. Οὕτως ὁ Εὐβούλος ἐν Καμπολίῳι θαυμάζει τινὰ Ἑταίραν

ὥς ἐδείπνει κοσμίως . . . . .

οὐχ ὥσπερ ἄλλαι . . .

. . . ἀλλ' ἐκάστου μικρὸν ἂν

ἀνεπότισ' ὥσπερ παρθένος Μιλησία.

Ὁ Φιλέταιρος ἐν Κορινθιαστῇ ἄλλην

ὥς τακερόν, ὦ Ζεῦ, καὶ μαλακὸν τὸ βλέμμα' ἔχει!

οὐκ ἐτὸς ἑταίρας ἱερὸν ἐστὶ πανταχοῦ.

Ὁ Ἀμφίς ἐν Ἀθάμαντι εὕρισκει λόγους νὰ προτιμᾷ τὴν Ἑταίραν τῆς νεμίου συζύγου· ὁ Ἐφιππος ἐν Ἐμπολῇ περιγράφει πῶς ἡ Ἑταίρα

..... εἰς λυπούμενος

τύχη τις ἡμῶν ἐκολάκευσεν, ἡδέως

ἐφίλησεν . . . . .

..... τοῖσι στρουθίοις

χαίνουσ' ὁμοίως· εἶσε, παρεμυθήσατο,

ἐποίησε θαλερόν, εὐθέως τ' ἀφείλε πᾶν

αὐτοῦ τὸ λυποῦν καὶ πέδειξεν ἱλεων.

καὶ ὁ Ἀντιφάνης ἐν Ὑδρίᾳ ὁμιλεῖ περὶ Ἑταίρας

ἡθὸς τι χρυσοῦν πρὸς ἀρετὴν κεκτημένης.



Πλὴν τῶν Ἑταιρῶν, ὡς εἶπομεν, οἱ φιλόσοφοι συχνὰ ἀνεδιβάζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς· καὶ τούτων ὅμως ἐσατυρίζετο οὐχὶ ἡ κακὴ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπίδρασις, ἀλλὰ μόνον αἱ φιλοσοφικαὶ ἢ τεχνικαὶ ἐλλείψεις τοῦ συστήματός των, ἡ κατὰ κῆρον λεπτολόγος ἀνάλυσις των, ἡ ὅψις αὐτῶν ἡ λεπτή, ἡ ἄσιτος, ἡ σύκινος, κατὰ τὸν Ἀντιφάνη ἐν Κλεοφάνει.

«Τὸ πρᾶγμα τοῦτ' οὐκ ἔστιν, εἶπεο γίγνεται  
οὐδ' ἔστι γάρ πω γιγνόμενόν γ' ὃ γίγνεται,  
οὐδ', εἰ πρότερον ἦν, ἔστιν, ὃ γε νῦν γίγνεται».

Ὁ Ἀριστοφῶν ὁμοίως ἐν Πυθαγοριστῇ σκώπτει τοὺς ὁμολύμους φιλοσόφους, τοὺς πρώτους ὁπαδοὺς τοῦ Πυθαγόρου ὅτι

... ἐξ ἀνάγκης, οὐκ ἔχοντες οὐδὲ ἐν,  
τῆς εὐτελείας πρόφασιν εὐρόντες καλὴν  
ὄρους ἔπηξαν τοῖς πένησι χρησίμους·  
ἐπεὶ παράθεσ αὐτοῖς ἰχθῦς ἢ κρέας  
κἂν μὴ κατεσθίωσι καὶ τοὺς δακτύλους,  
ἐθέλω κρέμασθαι δεκάκις . . . . .

καὶ προσκίνων περαιτέρω, διακωμωδεῖ αὐτὴν τὴν ἀληθῆ ἐγκράτειαν·

«Ὑδὼρ πίνει καὶ ὁ βάτραχος, λάχανα τρώγει καὶ ἡ κάμπη, τὸ πνῖγος τῆς μεσημβρίας ὑπομένει λαλῶν καὶ ὁ τέττιξ, ἀνυπόδητος βαίνει καὶ ὁ γερανός, ἀγρυπνεῖ καὶ ἡ νυκτερίς».

Ὁ Πλάτων, ὁ Σπεύσιππος καὶ ὁ Μανέδημος εἶναι οὐχ ἥττον ἥρωες κωμικοὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τοῦ Ἐπικράτους, σατυρίζοντος τὴν Πλατωνικὴν διαίρεσιν καὶ τὸν ὁρισμόν.

Καὶ ὅμως οἱ κωμωδοῦμενοι αὐτοὶ φιλόσοφοι ἐπέδρων οὐδὲν ἥττον ἐπὶ τῆς κωμωδίας καὶ οἱ σκώπτοντες ποιηταὶ ἐμιμοῦντο τοὺς σκωπτομένους, οὐ μόνον κατὰ τὸ ὕφος καὶ τὴν λεπτότητα τῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀφηρημένην ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Οὕτω βλέπομεν ἐν τῷ Ἡνιόχῳ προσωποποιημένην τὴν ἰδέαν τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν τῆς Ἀριστοκρατίας, αἵτινες ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐμβάλλουσι τὰς στάσεις καὶ τὸν θόρυβον εἰς τὰς ἐπίσης προσωποποιημένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Τρίτη πηγή, ἐξ ἧς ἦντλει ὑποθέσεις ἡ Μέση κωμωδία, εἶναι ἡ ἐπίκρισις τῶν συγχρόνων καὶ τῶν προγενεστέρων ποιητῶν καὶ ῥητόρων. Ναὶ μὲν ὁ Ἀριστοφάνης εἶχεν ἄλλοτε ἐν τοῖς Βατράχοις σατυρίσει τὸν Εὐριπίδην παραβάλλον αὐτὸν πρὸς τὸν Αἰσχύλον, ἀλλ' ὁ Ἀριστοφάνης κυρίως ἀπέβλεπε πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν πολιτῶν ὀλεθρίαν, ὡς ἐνόμιζεν, ἐπίδρασιν τοῦ φιλοσόφου — ποιητοῦ καὶ ὄχι πρὸς τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἀξίαν.

ταύναντίον ὁ Ἀντιφάνης, ὁ Ἀναξίλας, ὁ Ἀλεξίς, ὁ Τιμοκλῆς κωμωδούντες τὴν περίφημον τοῦ Δημοσθένους διάκρισιν μεταξύ τοῦ δίδωμι καὶ ἀποδίδωμι προκειμένου περὶ ἀποδόσεως τῆς Ἀλοννήσου, δὲν ἀποβλέπουσιν οὔτε εἰς τὴν πόλιν, οὔτε εἰς τὸν Φίλιππον, οὔτε εἰς τὸν ῥήτορα, ἀλλ' ἀπλῶς παρωδοῦσι τὴν ῥῆσιν, ὅπως ὁ Σουρῆς παρωδεῖ σήμερον τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς ἢ τὰ ἐγκώμια τῆς Θεοτόκου.

Καὶ τὰς παλάθας σὺν μῆ, μὲν τὴν Γῆν, μοι σὺ γε δὸς, ἀλλ' ἀπόδος.  
καὶ ὁ Ἀντιφάνης ἐν Νεοττίδι

α. Ὁ δεσπότης δὲ πάντα τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἀπέλαβεν, ὥσπερ ἔλαβεν.

β. Ἠγάπησε γ' ἅν τὸ ῥῆμα τοῦτο παραλαβὼν Δημοσθένης.

Ὁ Εὐριπίδης ἐκωμωδήθη πολλάκις, ὅτε μὲν ὡς κατὰ κόρον μεταχειριζόμενος τὸ σῆγμα

«Εὐριπίδου δ' ἔξ, ὡς ἴσατο ἔσωσά σε

.....  
ὦ παρθέν' εἰ σώσαιμί σ' ἔξεις μοι χάριν

.....  
καὶ τοῖς ἑμοῖσιν ἐγγελῶσι πῆμασι  
τὸ σῆγμα συλλέξαντες, ὡς αὐτῷ σοφοῖα»

ὅτε δὲ διὰ τὴν ἀποκλειστικότητα τῶν θαυμαστῶν του, ὅπως ἐν τῷ Φιλευριπίδῃ τοῦ Φιλίππου ἢ Φιλιππίδου.

Τὰς περιφράσεις οὕσας, ὡς φαίνεται, τότε τοῦ συρμού, χαριέστατα ἔκωψεν ὁ Ἀντιφάνης ἐν Ἀφροδισίῳ ἢ Χύτροι κρεῶν περιφράζεται διὰ τεσσάρων ὅλων στίχων, ὁ πλάκους διὰ πέντε, ὁ οἶνος λέγεται «Βρομιάδος ἰδρὸς πηγῆς», τὸ ὕδωρ «λιθῶς νυμφαία δροσώδης» καὶ καθεξῆς. Ζητήματα φιλολογικὰ, κανόνες ποιητικοί, κρίσεις αἰσθητικαὶ συνεζητοῦντο πολλάκις ἐπὶ σκηνῆς ὑπὸ τῶν προσώπων τῆς Μέσης κωμωδίας.

Τέλος τέταρτος κύκλος παρίχων ἀφθόνους ὑποθέσεις εἰς τὴν Μέσην κωμωδίαν ἦτο ἡ θρησκεία καὶ αἱ μεγάλαί πράξεις τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, γνωσταὶ λίαν εἰς τοὺς θεατὰς καὶ κατὰ συνέπειαν εὐκόλως παρωδοῦμεναι. Αἱ Μοῦσαι, ὁ Βάκχος καὶ οἱ Σάτυροι, ὁ Ἡρακλῆς, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ζεὺς ἀνεβιβάζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς ἄνθρωποι, μὲ ἀνθρώπινα πάθη, καὶ συμβάντα γελοῖα καὶ ἄγροικα καὶ ὁ λαὸς ὁ Ἀττικὸς ἐγέλα μὲ τοὺς θεοὺς του.

Ἀλλ' ἡ παραδεχτοτέρα μορφή τῆς Μέσης κωμωδίας εἶναι ἡ αἰνιγματώδης κωμωδία, τ. ἔ. ἡ κωμωδία ἡ ἔχουσα ὡς ὑπόθεσιν τὴν πρότασιν καὶ τὴν λύσιν ἐνὸς αἰνίγματος· προήλθε δὲ πιθανώτατα τὸ εἶδος τοῦτο



ἐκ τοῦ ἔθους τῶν Ἀθηναίων νὰ προτείνωσι πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς συμποσίοις αἰνίγματα πρὸς λύσιν, ἐπιβάλλοντες μάλιστα εἰς τὸν ἀστοχοῦντα παράδοξόν τινα συμποτικὴν ποινὴν, ἣν περιγράφει ὁ Ἀθήναιος (X. 88. 458. f) ὡς ἐξῆς: αἱ μὴ λύσαντες ἔπινον ἄλμην παραμισγομένην τῷ αὐτῶν ποτῷ καὶ ἔδει προσενέγκασθαι τὸ ποτήριον ἀπνευστί». Διεκρίθησαν δὲ μάλιστα εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ὁ Εὐβουλος, ὁ Ἀλεξίς, ὁ Ἀντιφάνης καὶ Κρατῖνος ὁ νεώτερος ἐν ταῖς Κλεοβουλίναις, τὰς ὑποίας ὁμοῦς ὁ Bothe, νεώτερος ἐκδότης τῆς συλλογῆς τοῦ Meineke, ἀποδίδει εἰς τὸν πρεσβύτερον Κρατῖνον· δεῖγμα δὲ περιεργον τοιαύτης κωμωδίας αἰνιγματώδους διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἀπόσπασμά τι τῆς Σαπφούς<sup>1</sup> τοῦ Ἀντιφάνους, ἐν ᾧ ἡ περίφημος Λεστιάς προτείνει εἰς τοὺς συμπότας καὶ λύει ἡ ἰδία διάφορα αἰνίγματα καὶ γρίφους

Σαπφώ· «Ἔστι φύσις θήλεια βρέφη σφζουσ' ὑπὸ κόλπους  
αὐτῆς γ' ἄν τὰ δ' ἄφωνα, βοὴν ἴσῃσι γέγωνεῖν  
καὶ διὰ πόντιον οἶδμα καὶ ἡπείρου διὰ πάσης,  
οἷς ἐθέλει θνητῶν· τοῖς δ' οὐδὲ παροῦσιν ἀκούειν  
ἔξεστιν» . . .

ὁ συμπότης, ὁ προσπαθὼν νὰ λύσῃ τὸ αἰνίγμα, σατυρίζει μετὰ χάριτος τοὺς ῥήτορας τοὺς κεκραγότες τὰ διαπόντια, ἐνῶ ὁ δῆμος κάθεται, λαιδορουμένων αὐτῶν, οὔτ' ἀκούων οὔθ' ὁρῶν, ἡ Σαπφώ τότε ἀποτυχόντες τοῦ συμπότου δίδει καὶ τὴν λύσιν τοῦ γρίφου.

Θήλεια μὲν γοῦν ἔστι φύσις ἐπιστολή  
βρέφη δ' ἐν αὐτῇ περιφέρει τὰ γράμματα  
ἄφωνα δ' ἄν τὰ δ' ὄντα τοῖς πόρρω λαλεῖ,  
οἷς βούλεθ' ἕτερος δ' ἄν τύχῃ τις πλησίον  
ἑστώς, ἀναγινώσκοντος οὐκ ἀκούσεται.

Ἡ τοιαύτη ποικιλία θεμάτων τῆς Μέσης κωμωδίας δεικνύει μὲν τὸ εὐστροφον καὶ δεξιὸν πνεῦμα τῶν ποιητῶν τῆς, ἐπιλαμβανομένων πάσης ἀφορμῆς καὶ τῆς λεπτοτέρας ἵνα δημιουργήσωσιν ἐξ αὐτῆς δράμα καὶ μάλιστα εἶδος κωμικόν, ἀλλὰ δεικνύει συγχρόνως καὶ τὴν δυσχέρειαν, ἐν ἣ εὐρέθησαν οὗτοι οἱ ποιηταί, γεννηθέντες καὶ ζήσαντες ἐν ἐποχῇ μεταβατικῇ, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι σχεδὸν τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης. Ἡναγκασμένοι, ὅπως ἦσαν, νὰ τέρπωσι τὸ πλῆθος τῶν Ἀθηναίων, ἀκολουθοῦντες ἐκάστοτε τὴν εὐστροφον κλίσιν καὶ τὴν εὐμετάπτωτον καλλιεισθησίαν του, καὶ ἀπομακρυνθέντες τῆς

<sup>1</sup> Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Σαπφούς παραδίδονται ἔξ ὅλοι κωμωδίαι, ὧν μία μὲν ἀνήκει εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἀττικὴν κωμωδίαν ἢ τοῦ Ἀμφίλου, μία δὲ εἰς τὴν Νέαν ἢ τοῦ Διφίλου καὶ τέσσαρες εἰς τὴν Μέσην ἢ τοῦ Ἀμφιδος, τοῦ Ἀντιφάνους, τοῦ Τιμοκλέους καὶ τοῦ Ἐφίππου.

παλαιᾶς πολιτικῆς κωμωδίας, περιεπλανῶντο, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ θέματος εἰς θέμα κυνηγοῦντες πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀληθῆ κωμωδίαν τῆς πλοκῆς καὶ τοῦ ἥθους, ἡ ὁποία, λαμβάνουσα ὡς θέμα τὸ ἄτομον καὶ τὸν ἰδιωτικόν του βίον, περιγράφουσα τὰ πάθη καὶ τὰς ἀρετὰς του, κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τέρπει ἀκινδύνως πᾶν πλῆθος καὶ πᾶσαν ἐποχὴν.

Ἡ δόξα αὕτη ἐπεφυλάσσετο εἰς τὴν Νέαν κωμωδίαν.

### Ἡ Νέα κωμωδία. Πλοκή.

Ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἀττικῇ κωμωδίᾳ, ὅπως καὶ ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Αἰσχύλου, ἡ πλοκὴ εἶναι ἀπλουστάτη, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ τοιαύτη· οὐ μόνον διότι ὁ χορὸς κατεῖχε τότε μέρος σπουδαῖον καὶ τὸ δράμα ἔσφζεν ἀκόμη πολὺ τοῦ λυρισμοῦ, ἐξ οὗ ἐγεννήθη, ἀλλὰ πρὸς τούτῳ ἐν τῇ κωμωδίᾳ καὶ δι' ἰδίον τινα λόγον, τὴν καλουμένην παράβασιν, τ. ἔ. τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς κωμωδίας τὸ ἄσχετον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς ἀπὸ πρώτου προσώπου ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς θεατὰς περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς πόλεως ἢ τῶν ἰδίων ἐαυτοῦ. Ἡ παράβασις αὕτη συνετέλει μὲν μάλιστα εἰς τὸν πρακτικὸν σκοπὸν, ὃν προετίθετο ἡ Ἀρχαία κωμωδία, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐκώλυε σφόδρα τὴν πλοκὴν, διακόπτουσα τὴν ὑπόθεσιν καὶ μαρμίνουσα τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν πρὸς λύσιν σπουδὴν τοῦ θεατοῦ· ἀλλ' ἡ παράβασις μετ' ὀλίγον ὑπενδίδει εἰς τὴν πλοκὴν, καθόσον καὶ ἡ κωμωδία ἀποβάλλει τὴν πολιτικὴν ἐπιβολὴν τῆς καὶ τέλος ἐκλείπει ἐντελῶς εἰς αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους τὰ τελευταῖα δράματα. Καὶ ὁ χορὸς δὲ περιοριζόμενος ἡσυχάζει σιγᾷ παντάπασιν ἐπὶ τέλους, οὐ μόνον διότι τοῦ ἀφῆρέθη τὸ δικαίωμα τοῦ βλάπτειν, ὡς λέγει ὁ Ὀράτιος

sublato jure nocendi,

διότι ἐπὶ τέλους ὁ χορὸς ἠδύνατο νὰ καταστῇ πρόσωπον ἐνεργὸν τοῦ δράματος, οἷος περίπου εἶναι ἐν τοῖς Ὀρνισι τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλὰ μᾶλλον διότι ἀπῆται δαπάναις χορηγικὰς μεγάλας, εἰς ἃς δὲν ἐπῆρκουν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἡγεμονίας των. Ἐκλιπούσης δ' οὕτω τῆς παραβάσεως καὶ μάλιστα τοῦ χοροῦ, ἐξέλιπον οὐ μόνον τὰ κωλύματα πρὸς ἐντεχνοτέραν πλοκὴν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ δύο τερπνὰ σημεῖα τῆς κωμωδίας σφόδρα ἀρέσκοντα εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ἀμφότεροι δ' οὗτοι οἱ λόγοι ὥθησαν τοὺς ποιητὰς τῆς Μείσης κωμωδίας εἰς μείζονα ἐπιμέλειαν τῆς πλοκῆς, ἵνα δι' αὐτῆς κινῶσι τὸ ἐνδιαφέρον καὶ θεραπεύωσιν οὕτω τὴν ἑλλειψιν τοῦ ἔσματος καὶ τοῦ



χαροῦ. Δὲν ἦτο ὁμῶς εὐκόλος ἡ τοικύτη θερχπεία· ἀπὸ τὴν ἐντεχνόν πλοκὴν τῆς ὑποθέσεως πολὺ εὐκολωτέρη εἶναι ἡ παρεμβολὴ ἁσμάτων καὶ χοροῦ πολυπληθοῦς φέροντος μάλιστα παραδόξους καὶ φανταστικὰς στολὰς, ὧν ἡ ζωηρὰ καὶ εὐθυμὸς ἐπὶ τοῦ θεατοῦ ἐντύπωσις πολλὰς συγκαλύπτει ἐλλείψεις τοῦ δράματος. Καὶ τὰς δυσκολίας ταύτας ἀφελῶς ὡμολόγησεν εἰς τοὺς θεατὰς αὐτὸς ὁ Ἀντιφάνης ἐν τῇ «Ποιήσει», μακαρίζων τοὺς τραγικοὺς ὅτι εὐρίσκουσιν ἔτοιμον τὸν μῦθον καὶ γνωστὸν τοῖς θεαταῖς.

Ἡμῖν δὲ (τοῖς κωμικοῖς ποιηταῖς) ταῦτ' οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἅπαντα δεῖ εὑρεῖν, ὀνόματα καινὰ, τὰ διωκημένα πρότερον, τὰ νῦν παρόντα, τὴν καταστροφὴν, τὴν εἰσβολὴν· ἂν ἐν τι τούτων παραλίπη  
..... ἐκσυρίττεται.

Μεθ' ὅλας ὁμῶς τὰς δυσκολίας, ἡ τέχνη τῆς πλοκῆς προὐχώρησεν ἀκόμῃ ἐν βῆμα παρ' αὐτῷ τῷ Ἀντιφάνει, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ Νεοτιδί τοῦ ποιητοῦ, τ. ἔ. εἰς τοὺς ὀκτὼ στίχους, τοὺς ὁποίους διέσωσεν ἡμῖν τὸ συμπῆλημα τοῦ Ἀθηναίου. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐλλειψὶς παντὸς δράματος ἢ ὁπωσοῦν μακροῦ ἀποσπάσματος μετὰ τοῦ Ἀντιφάνους τούτου καὶ τοῦ Μενάνδρου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰκολουθήσωμεν τὴν βαθμιαίαν πρόοδον πρὸς τὴν ἐντεχνόν πλοκὴν, τὴν ὁποίαν εὐρίσκωμεν πλέον ἄρτίαν καὶ τετελεσμένην παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ποιητῇ.

Ἀλλὰ μήπως τοῦ Μενάνδρου σώζεται μία καὶ ἀκεραία κωμωδία; Δυστυχῶς ὄχι· ὁ χρόνος ὁ παμφάγος καὶ μάλιστα ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν καλογήρων τοῦ Βυζαντίου ἠφάνισε τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ πιθανῶς ὄχι πολὺν πρὸ τῆς Ἀλώσεως χρόνον. Ἐσώθη ὁμῶς πλήρες μέχρις ἡμῶν τὸ Ῥωμαϊκὸν δραματολόγιον τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Τερεντίου, οἵτινες ὁμολογοῦσιν ἑαυτοὺς μιμητὰς τοῦ Μενάνδρου· καὶ εἰς μὲν τὸν Πλαῦτον ἀπόλυτον πεποιθήσιν δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν· πεπρωτισμένος μὲ πρωτοτυπίαν καὶ ἀποβλέπων μᾶλλον εἰς τὸ πολὺ κοινόν ἢ εἰς τοὺς μεμορφωμένους θεατὰς, συχνὰ θάπομακρύνηται τοῦ πρωτοτύπου μεταπίπτων ἀπὸ τῆς κωμωδίας εἰς τὸν φλύακον, παρεμβάλλων σκηνὰς εὐθύνους ἀλλ' ἀγροίκους καὶ συντομεύων ἐνεκα τούτων ἢ παραλείπων πολλὰς σκηνὰς τοῦ πρωτοτύπου. Ἄλλως τε, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του, ἔρρεπε μᾶλλον εἰς τὸν Δίφιλον, τὸν Ἐπίχαρμον καὶ τὸν Φιλήμονα, ἐξ ὧν δανείζεται πολλὰς ὑποθέσεις του (τῆς *Casina*, τοῦ *Rudens*, τῆς *Aulularia*, τοῦ *Τρινούμμου*) παρὰ εἰς τὸν Μενάνδρον· εἶναι δὲ ζήτημα ἂν καὶ ὁ *Poenulus* ἔσχεν ὡς πρότυπον τὸν Καρχηδόνιον τοῦ Ἑλλήνος ποιητοῦ. Τούναντίον ὁμῶς συμβαίνει εἰς τὸν Τερέντιον· ὁ *Dimidiatus*



αὐτὸς Menander, ὡς τὸν ὠνόμασεν ὁ Καῖσαρ, μιμεῖται πιστῶς τὸν Μένανδρον, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα παριστάνοντο ἀκόμη οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι τῆς Σικελίας καὶ τῆς κάτω Ἰταλίας· καὶ οἱ τίτλοι καὶ τὰ πρόσωπα καὶ οἱ μῦθοι καὶ ἡ κοινωνία καὶ τὰ ἥθη τὰ περιγραφόμενα ὑπ' αὐτοῦ εἶναι παντάπασιν Ἑλληνικά· ἡ σκηνὴ ὑπόκειται συνήθως ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ λεπτὸς καὶ ἐξηυγενισμένος χαρακτήρ τῶν προσώπων τοῦ εὐδύλως ὑπενθυμίζει τὸν χαρακτῆρα τῶν θεατῶν τοῦ· ἡ παραβολὴ τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων τοῦ Μενάνδρου πρὸς ἀνάλογα χωρία τοῦ Λατίνου ποιητοῦ ἐλέγχει μετὰ φρασιν σχεδὸν ἀκριβῆ καὶ ἡ συνήθης μορφὴ τῶν συγχρόνων τοῦ, ὅτι ὁ Τερέντιος ἐστέρειτο πρωτοτυπίας, εἰς τὸ αὐτὸ ἄγει συμπέρασμα. Τόσον δὲ εἶναι διαφανὲς τὸ Λατινικὸν ἔνδυμα, δι' οὗ ὁ Τερέντιος περιέβαλε τὰ Ἑλληνικά πρότυπα, ὥστε, κατὰ τὸν Benoist, σοφὸς Ἑλληνιστῆς ἐντριβῆς εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Μενάνδρου θὰ ἠδύνατο ἀπὸ τῶν Λατινικῶν μιμήσεων ν' ἀποκαταστήσῃ ἀκέραιον δράμα τι τοῦ Ἑλλήνος ποιητοῦ. Εὐλόγως λοιπὸν αἱ κωμωδίαί τοῦ Τερεντίου θεωροῦνται πιστὸν κάτοπτρον τῶν τοῦ Μενάνδρου κωμωδιῶν καὶ δικαιούμεθα ἐπ' αὐτῶν νὰ ιδρύσωμεν τὰς περὶ τοῦ Μενάνδρου κρίσεις μας.

Πλὴν τῶν μιμήσεων καὶ μεταφράσεων, εἶναι ἀληθές ὅτι σώζονται καὶ πολλὰ τοῦ Μενάνδρου ἀποσπάσματα, συναχθέντα ἐκ βιβλίων παντοδαπῶν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐποχῶν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας· διότι καὶ ῥήτορες καὶ φιλόσοφοι καὶ λεξικογράφοι καὶ ἠθικοὶ καὶ τεχνικοὶ συγγραφεῖς καὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἠρύοντο ἐκ τοῦ Μενάνδρου ἄλλοι ἄλλα καὶ δι' ἄλλον σκοπόν. Ὅταν μάλιστα, κατὰ τὴν παρακμὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐπεκράτησεν ἡ μανία τῶν Ἀνθολογιῶν καὶ τῆς συλλογῆς γνωμῶν, ὁ Μένανδρος μετὰ τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Θεόγνιδος παρέσχον πρὸς τοῦτο ὑπὲρ πάντας τοὺς ποιητὰς ἀφθονωτέραν ὕλην. Ἰσα ἴσα ὅμως ὡς ἐκ τῆς ιδιότητος τῶν ἀποσπώντων καὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν παρετίθεντο τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα, μακρὰ ἢ βραχέα ἢ καὶ στίχοι μεμονωμένοι, οὐδὲν σχεδὸν συμβάλλονται σήμερον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ὑποθέσεως ἢ μερικῶν σκηνῶν τῶν ἀπολεσθέντων δραμάτων· διότι φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐζητοῦντο καὶ παρετίθεντο ὅχι χωρία ἀναφερόμενα εἰς τὰ πρόσωπα εἰδικῶς ἢ τὸν μῦθον τῆς κωμωδίας ἢ περιγράφοντα τὸ ἥθος τῶν προσώπων ἢ τὴν ὕψην μιᾶς σκηνῆς, ἀλλὰ μάλλον γενικότητες, ἠθικά παραγγέλματα ἀποβλέποντα εἰς πάντα, τόποι κοινοί, γνῶμαι ἢ σκώμματα πάντοῦ ἐφαρμόσιμα ἢ τέλος στίχοι περιέχοντες λέξιν τινὰ σπανίαν πρὸς χρῆσιν τῶν λεξικογράφων· καὶ ὡς γνῶμαι καὶ ἀποφθέγματα ἠθικά ἔχουσιν ὁμολογουμένως τὰ τοῦ Μενάνδρου



ἀποσπάσματα μεγάλην ἀξίαν, οὐδ' εἶναι ὑποδεέστερα τῶν περιφήμων Ὑποθηκῶν τοῦ Σόλωνος ἢ τῶν οὐχ ἥττον γνωστῶν παροιμιῶν τοῦ ἀνθρωπάκου Ῥιχάρδου τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τοῦ Τερεντίου καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τοῦ Πλαύτου καὶ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων, καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν Κικίλιον, τὸν Αὐλὸν Γέλλιον, τὸν Λιβάνιον καὶ τινὰς ἄλλους συγγραφεῖς, οἱ συνάξαντες τὰ περὶ Μενάνδρου ἔργα, τὰ ὅποια ἔχω ὑπ' ὄψιν, προσπαθοῦσι καὶ ἐν μέρει κατορθώνουσι νὰ περικαταστήσωσι πολλῶν κωμωδιῶν τὴν ὑπόθεσιν καὶ δεόντως νὰ παρενείρωσι τὰ σωθέντα χωρία καὶ ἐν ὅλῳ νὰ συναρμόσωσιν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀσφαλῶς ὁπωσοῦν δυνάμεθα νὰκολουθήσωμεν καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸ τεχνικὸν τῆς πλοκῆς καὶ τὸ ἄμεμπτον τῆς λύσεως τῶν τοῦ Μενάνδρου δραμάτων.

Ἡ ἀνάλυσις δύο-τριῶν κωμωδιῶν τοῦ καὶ ἡ παράθεσις αὐτῶν πρὸς μίαν τοῦ Ἀριστοφάνους θὰ μᾶς δείξῃ τὴν διαφορὰν καὶ τὴν πρὸς τῷ Μενάνδρῳ πρόοδον.

Ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Μενάνδρου υἱὸς ἀκόλαστος καὶ ἀσεβής, διασπαθήσας τὴν πατρικὴν κληρονομίαν πωλεῖ εἰς γέροντα τοκογλύφον οὐ μόνον τοὺς ἀγροὺς καὶ τὸν οἶκόν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γήπεδον, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ τάφος τοῦ πατρὸς του· γενόμενος οὕτω πένης, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀπίστων φίλων καὶ δοκιμάζων ὅλα τῆς ἀπορίας τὰ πικρὰ ἐπακόλουθα γνωρίζει τὸν κόσμον, μεταμελεῖται διὰ τὴν πρὶν ἀσωτίαν του καὶ εὐχεται μόνον νὰ εἶχε τώρα μικρὰν περιουσίαν, τῆς ὁποίας ἤξεύρει πλέον ποίαν θὰ ἔκαμνε σὺφρονα καὶ τιμίαν χρῆσιν· ἀλλ' αἱ εὐχαὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεύουν καί, ζῶν ἀθλίως, ἐνθυμεῖται μίαν τελευταίαν ἐντολὴν τοῦ φρονίμου πατρὸς του· ὁ μακαρίτης ἀποθνήσκων εἶχε παραγγείλῃ, δέκα ἔτη μετὰ τὴν ταφὴν του νὰ ἀνασκάψουν τὸ μνημῆα του καὶ νὰ κάμουν ἐν αὐτῷ εἶδος ἐπιδείπνου τ.ἔ. δείπνου νεκρωσίμου πρὸς τιμὴν του· τὰ δέκα ἔτη παρῆλθον ἤδη καὶ ὁ μεταμεληθεὶς υἱὸς ἀποφασίζει νὰ ἐκτελέσῃ ταύτην, τοῦλάχιστον τὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς του, ἀφοῦ παρέβη πάσας τὰς ἄλλας· κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τάφου παρευρίσκεται καὶ ὁ νέος κύριος τοῦ γηπέδου ὁ γέρων καὶ φιλάργυρος τοκογλύφος βοηθῶν τὸν νέον καὶ τὸν δούλόν του· αἴφνης παρατηροῦσι μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρίσκεται κεκρυμμένος θησαυρός· ἀμφότεροι διαμφισβητοῦσι τότε τὴν κατοχὴν του· ὁ νέος διίσχυρίζεται ὅτι ὁ τάφος καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ ἀνήκει εἰς τὸν πατέρα του καὶ εἶναι κληρονομία του· ὁ γέρων ἀγοραστής τοῦ γηπέδου ἰσχυρίζεται τὸναντίον ὅτι ὁ θησαυρὸς ἐκεῖνος εἶναι ἰδικὸς του, κατατεθείς, λέγει, ποτὲ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν χώραν, πρὸς ἐξασφάλισιν· ἡ ὑπόθεσις



έρχεται εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ὁ γέρων πείθει τοὺς δικαστάς, ἀλλ' ἀνοίγεται ὁ θησαυρὸς καὶ εὐρίσκεται ἐν αὐτῷ ιδιόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ θανόντος, δι' ἧς ὁ φιλόστοργος καὶ προμηθεὺς πατὴρ δηλοῖ ὅτι προβλέπων τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς τοῦ υἱοῦ ἀκολασίας, τὴν σπατάλην τῆς κληρονομίας καὶ τὴν μεταμέλειαν τοῦ ἀσώτου κληρονόμου του ἀποθέτει ἐκεῖ εἰς τὸν τάφον, ὃν εἶχε πρὸ πολλοῦ κατασκευάσῃ ἑαυτῷ, τὸν θησαυρὸν ἐκεῖνον ὡς ἔσχατον καταφύγιον καὶ νέαν ἀρχὴν εὐημερίας τοῦ υἱοῦ του. Ἡ ἐπιστολὴ λύει τὸ ζήτημα καὶ ὁ νόμιμος κληρονόμος γίνεται κύριος τοῦ θησαυροῦ.

Ἡ δέσις, ὡς βλέπετε, εἶναι ἀπλῆ καὶ ἡ λύσις φυσικὴ, αὐτομάτως προκύπτουσα ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν προσώπων· πρὸς τούτοις τὰ πρόσωπα εἶναι φυσικά καὶ ἡ δράσις των πιθανὴ καὶ λογικὴ τῶν πράξεων ἡ ἀλληλουχία· τὸ δεσπόζον στοιχεῖον—καὶ τοῦτο εἶναι ὁ κυριώτερος χαρακτήρ τῆς νέας κωμωδίας—εἶναι ἡ παρατήρησις τῆς φύσεως καὶ ἡ μίμησις τοῦ πραγματικοῦ οὐχί, ὅπως παρ' Ἀριστοφάνει, ἡ φαντασία ἡ ἀχαλίνωτος, ἡ παρατόλμως δημιουργοῦσα πρόσωπα παρὰ φύσιν καὶ πράξεις ἀδυνάτους, πόρρω ἀπεχούσας τοῦ πιθανοῦ, περὶ οὗ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον φροντίζει ἡ ἀρχαία κωμωδία, διότι ὁ σκοπὸς αὐτῆς εἶναι οὐχί τεχνικὸς ἀλλὰ πρακτικὸς.

Εἰς τοὺς Ἀχαρνεῖς λ. χ. τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Δικαιοπόλις, ὁ φίλος τῆς εἰρήνης, ἀφοῦ μάτην προσπαθεῖ νὰ μεταπείσῃ τοὺς φιλοπολέμους συμπολίτας του, ἀποφασίζει μόνος αὐτὸς νὰ συνάψῃ εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους—πρώτη αὐτῇ ἀπιθανότης· τότε ἔρχεται ὁ Ἀμφίθεος κομίζων τρία σπονδῶν δείγματα ἐν φιάλαις καὶ ὁ Δικαιοπόλις τὰ δοκιμάζει, ὅπως θὰ ἐδοκίμαζεν εἶδη οἴνου—καὶ ἡ αἰσθητοποίησης αὕτη τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν κωμικῶν συλλήψεων ἀποτελεῖ ἓνα ἐκ τῶν κυρίων χαρακτήρων τοῦ Ἀριστοφάνους. Παρουσιάζεται κατόπιν πρεσβευτὴς Ἀθηναῖος, κωμικώτατα περιγράφων τὴν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα ἄσκοπον καὶ ἀνόητον ἀποστολὴν του· βραδυτέρον Μεγαρεὺς πειναλέος πωλεῖ τὰ τέκνα του ὡς χοιρίδια εἰς τὸν Δικαιοπόλιν, ἄγοντα ἤδη σπονδὰς τριακοντούτιδας, ἐμπορευόμενον καὶ εὐημεροῦντα· ὁ συκοφάντης ὁμως φθονῶν τὴν εὐημερίαν του ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ καὶ ζητεῖ νὰ γείνη κύριος τῶν ἐμπορευμάτων του· ἀλλ' ὁ Δικαιοπόλις διορθώνει καλὰ καὶ τοῦτον· καὶ τότε ἔρχεται γεωργὸς τυφλὸς θρηνηῶν τὴν ἀπώλειαν τοῦ ζεύγους τῶν βοῶν του, οἱ ὅποιοι ἄλλοτε τὸν ἔτρεφον, ἐνῶ τώρα οἱ Βοιωτοὶ ἐπιδραμόντες τοὺς ἀφήρπασαν καὶ ὁ γεωργὸς κλαίων ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ των ἐτυφλώθη· ὁ Λάμαχος αἰφνης ὁ ὀρμητικὸς τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς διατάσσεται νὰ λάβῃ τὴν ἀσπίδα του καὶ νὰ δράμῃ εἰς τὰ σύνορα·



νίφει ἀφθόνως καὶ τὸ ψῦχος εἶναι δριμύ· ἐν τούτοις ὁ Λάμαχος ὀπλίζεται, ἐνῶ ὁ Δικαιόπολις καλὰ τυλιγμένος καὶ εὐθύμως δειπνῶν σκώπτει τὰς παρασκευάς του· ὁ δοῦλος πληροῖ ἐκ νέου τὸ ποτήριον καὶ τὸ δεῖπνον θὰ παραταθῇ ἕως οὗ ὁ Λάμαχος ἐπανεέλθῃ πληγωμένος καὶ ἔχων κακῶς. Καὶ ἐὰν προσθέσωμεν εἰς ταῦτα τὴν κωμικὴν τῆς σκηνῆς διασκευήν, τὸν Πέρσην ἀπεσταλμένον, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται ὀφθαλμὸς τοῦ βασιλέως καὶ ἔφερεν ἴσως προσωπεῖον μὲ ἓνα ὀφθαλμὸν ὑπερμεγέθη, τὸν χορὸν τῶν Ἀχαρνέων καταδιώκοντα τὸν Δικαιόπολιν καὶ τοῦτον δανειζόμενον ἀπὸ τὸν Εὐριπίδην τὰ ῥάκη τοῦ Τηλέφου, ἵνα δι' αὐτῶν φανῇ τραγικώτερος καὶ κινήσῃ τὸν οἶκτον, τὴν μεταμόρφωσιν τῶν Μεγάρων, τὴν τιμωρίαν τοῦ συκοφάντου, ἔχομεν πρὸ ἡμῶν δράμα κωμικώτατον, πλήρες ἐνδιαφέροντος, μεστὸν ἀπροσδοκίτων, μὲ δράσιν γοργήν, μὲ πνεῦμα σπινθηρίζον, κατέχον ἀμερίστως τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου στίχου· οὐδαμοῦ ὅμως βλέπομεν πλοκήν τεχνικὴν, οὐδαμοῦ δραματικὴν ἐνότητα, ἐκτὸς μόνον ὅτι ὅλαι αἱ σκηναὶ εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀποβλέπουσι σκοπὸν, τὴν σύστασιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀποτροπὴν ἀπὸ τοῦ πολέμου· ἡ χαλκρότης δὲ αὐτῇ τῆς δραματικῆς ἐνότητος ἐπιτρέπει καὶ τὴν παρεμβολὴν ἐπεισοδίων ποικίλων καὶ εὐθύμων· διότι δὲν ὑπάρχει ἄλυσις γεγονότων, μία πράξις προϊέουσα καὶ ἀναπτυσσομένη, ἀλλὰ μᾶλλον σκηναὶ καὶ εἰκόνες διαδεχόμεναι ἀλλήλας, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἡδύνατο καὶ καθ' ἑαυτὴν νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ἀρέσκῃ· ἐντεῦθεν ἡ σπουδὴ πρὸς τὴν λύσιν ἐλλεῖπει παντελῶς καὶ ἡ κωμωδία ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς δίκην, ἐν ᾗ διάδικοι μὲν εἶναι δύο πολιτικαὶ μερίδες, δικαστὴς δὲ ὁ χορὸς ἐκφράζων τὴν γνώμην τοῦ ποιητοῦ.

Ὅποια κατὰ τοῦτο διαφορὰ τοῦ Φάσματος, ἑλλης τοῦ Μενάνδρου κωμωδίας, ἧς γνωρίζομεν τὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱὸς τοῦ Φεῖδωνος ἀπὸ πολλοῦ κατασκοπεύει τὴν μητρειάν του, ἡ ὁποία συχνάζει εἰς ἓν ἀπόκεντρον τοῦ οἴκου δωμάτιον, οὗ οἱ τοῖχοι καλύπτονται ὑπὸ κισσοῦ, ἵνα ἐκεῖ λατρεύῃ τοὺς θεοὺς· μίαν ἡμέραν ὁ νεανίας βλέπει αἴφνης ἐξερχομένην τοῦ τοίχου καὶ τοῦ κισσοῦ μίαν κόρην περικαλλῆ· κατ' ἀρχὰς τὴν ἐκλαμβάνει ὡς φᾶσμα, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα βεβαιούμενος ὅτι εἶναι κόρη μὲ ὅστ' αὐτὴ καὶ μὲ σάρκα τὴν ἐρωτεύεται ἐμμανῶς. Ἡ κόρη αὕτη εἶναι θυγάτηρ τῆς μητρειᾶς του, γεννηθεῖσα ἐκ κλεψιγαμίας πρὸ τοῦ γάμου τῆς μετὰ τοῦ Φεῖδωνος· μὴ δυναμένη δὲ ἡ μητρειὰ του αὕτη νὰ τρέφῃ καὶ νὰ θωπεύῃ φανερά τὴν κόρην τῆς, ἐσκέφθη νὰ τὴν τοποθετήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλησιεστέρου γείτονος καὶ νὰ ἀνοίξῃ ὅπῃν εἰς τὸν διάμασον τοῖχον, δι' ἧς νὰ συγκοινωνῇ μὲ τὴν κόρην τῆς· γίνεται λοιπὸν ἡ ἀναγνώρισις

καὶ ἡ κωμωδία τελειώνει μὲ γάμον τοῦ νέου καὶ τῆς κόρης, συναινού-  
τος καὶ εὐλογοῦντος καὶ τοῦ πατρὸς Φεῖδωνος.

Χαρακτῆρες ποικίλοι καὶ αἰσθήματα τρυφερά ἐνοῦνται καὶ συμπλέ-  
κονται ἐν τούτῳ τῷ δράματι, τοῦ ὁποῖου ἡ λύσις καὶ ἡ πλοκὴ ὁμοιάζει  
μὲ μυθιστόρημα δραματικὸν περιβεβλημένον τὸν πέπλον τοῦ ἁστείου.

Ἄς παραθέσωμεν καὶ τὸν μῦθον τρίτης τοῦ Μενάνδρου κωμωδίας,  
τῆς ὁποίας, Πλόκιον ἐπιγραφομένης, οὐ μόνον ἡ ὑπόθεσις σχεδὸν ἄκε-  
ραία διεσώθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Αὔλου Γελλίου, ἀλλὰ καὶ ἀποσπάσματα εὐ-  
ρέθησαν ἀρκούντως σημεντικὰ αὐτοῦ τε τοῦ δράματος καὶ τῆς μετα-  
φράσεως τοῦ Καικιλίου.

Δύο γέροντες συνομιλοῦσιν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ· ὁ εἰς τούτων—ὁ Σί-  
μων ὑποτεθείσθω—ἔχει γυναῖκα τὴν Κρωδύλην, δυσειδῆ καὶ δεσποτι-  
κὴν, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη διὰ μόνην τὴν προῖκά της συγκειμένην  
ἐξ ἐκκαίδεκα ταλάντων· παραπονεῖται λοιπὸν ὁ Σίμων πρὸς τὸν γεί-  
τονά του Μενέδημον ὅτι ἡ Κρωδύλη τὸν ἠνάγκασε νὰ πωλήσῃ νεαράν  
δούλην καλὴν καὶ ἐπιδέξιον, τὴν ὁποίαν ἡ σύζυγός του ἐζηλοτύπει·  
καὶ ὁ γέρων ἀγανακτεῖ διὰ τοῦτο καὶ ὑβρίζει τὸ τρυφερόν του ἥμισυ  
ἀνηλεῶς, ἐπωφελοῦμενος βέβαια τῆς ἀπουσίας του.

αἴ Ήσυχος τώρα ἡ ἐπὶ κληρὸς γυνὴ θὰ κοιμηθῇ ἐπ' ἀμφοτέρω κατερ-  
γάσσα μέγα καὶ περιβόητον ἔργον

... ἐκ τῆς οἰκίας

ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο,  
ἵν' ἀποβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρωδύλης  
πρόσωπον . . .

... καὶ τὴν ὄψιν ἣν ἐκτήσατο

ὄνος ἐν πιθήκαις τὸ λεγόμενον ἔστι δὴ  
τούτ'· σιωπᾶν βούλομαι τὴν νύκτα τὴν  
πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν . . .

καθ' ἣν δηλονότι ἔλαβε τὴν Κρωδύλην

γύναιον οὔσαν πήχεως.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐν ἄλλῳ ἀποσπάσματι νὰ τὴν ὀνομάζῃ Λάμian  
ἐπὶ κληρον, τὴν ὁποίαν οὐχὶ γυναῖκα ἀλλὰ

... κυρίαν τῆς οἰκίας

καὶ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πατρῶων ἀντικρυς  
ἅπασιν ἀργαλέων, καὶ τῷ υἱῷ καὶ πολὺ μᾶλλον τῇ  
θυγατρὶ.

Ὁ Μενέδημος ἐννοεῖ τὴν θλίψιν του, διότι καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἄμοι-  
ρος τῶν τοιούτων κακιῶν· ἡ μακαρίτις ἡ ἰδική του μόνον ἐν καλὸν  
ἔπραξεν ἐν τῷ βίῳ της, ὅτι ἀπέθανεν ἐγκαίρως· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸν



ἄφῃκε πτωχὸν καὶ προσέτι πατέρα κόρης ἐν ὥρᾳ γάμου καί, τὸ χεῖριστον, ἡ κόρη αὐτὴ ἐν νυκτερινοῖς ὀργαῖς ἐβιάσθη ὑπὸ νέου ἀγνώστου καὶ κρύψασα τὸ πάθημα μέλλει ὅσον οὐπὼ νὰ γείνη μήτηρ· καὶ ὁ δυστυχὴς Μενέδημος ἠναγκάσθη νὰ φήσῃ τὸν ἄγρὸν καὶ νὰ ἔλθῃ οἰκογενειακῶς εἰς τὴν πόλιν, μήπως εὕρῃ τῆς κόρης τοῦ τὸν φθορέα. Καὶ ἐνῶ ὁ ἀτυχὴς πατὴρ λέγει ταῦτα εἰς τὸν γυναικοκρατούμενον γείτονά του, ἀκούονται τῆς κόρης αἱ ὠδίνες τικτούσης ἤδη καὶ ὁ Παρμένων ὁ πιστὸς δούλος τοῦ Μενεδήμου εἰκτεῖρει ἐκεῖνον

ὅστις πένης ὦν ζῇν ἐν ἄστει βούλεται  
 ἀθυμότερον ἑαυτὸν ἐπιθυμῶν ποιεῖν·  
 ὅταν γὰρ εἰς τρυφῶντα καὶ σχολὴν ἄγειν  
 δυνάμενον ἐμβλέψῃ, τότε αὐτὸν ἔστ' ἰδεῖν  
 ὥς ἄθλιον ζῇ καὶ ταλαίπωρον βίον.

Ὁ Παρμένων ὁμοίως ἔχει ἄδικον, διότι ὁ κύριός του καταλείπων τοὺς ἄγρους ἵνα ἔλθῃ εἰς τὸ ἄστυ δὲν ἐνήργησεν ἀστόχως· ἐκεῖ που πλησίον του, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γείτονός του Σίμωνος εὕρηται ὁ τῆς κόρης τοῦ βιαστής, ὅστις εἶναι αὐτὸς ὁ Λισχίνης, ὁ υἱὸς τοῦ Σίμωνος· γίνεται ἡ ἀναγνώρισις καὶ μέλλει νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος· ἀλλ' ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι πλήρης, διότι πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου χρειάζεται καὶ ἡ συγκατάθεσις τῆς Κρωδύλης· καὶ πῶς ἡ δυσειδὴς ἐπίκληρος θὰ δεχθῇ ὡς νύμφην τῆς πτωχὴν καλλονὴν, οἷα ἡ θυγάτηρ τοῦ Μενεδήμου; Ἀλλ' ὁ Σίμων, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει σπουδαίους λόγους νὰ ἐκτιμᾷ τὰς πολυφέρνους, λαμβάνει πρὸς στιγμὴν τὴν δύναμιν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς συζύγου του· ὁ Μενέδημος ἀπειλεῖ ὅτι θὰ προσφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ὁ Σίμων ἰσχυρίζεται ὅτι θὰ ὑποστηρίξῃ τὸ μέρος τοῦ Μενεδήμου· ἡ Κρωδύλη ἐκπεπληγμένη ἀπὸ τὴν ἀσυνήθη στάσιν τοῦ συζύγου τῆς, μονωθεῖσα καὶ ἐπτοημένη συναινεῖ εἰς τὸν γάμον ζητοῦσα μόνον μικρὰν ἀναβολὴν· οἱ ἀντίθετοι χορηγοῦσι τὴν ἀναβολὴν καὶ ἐπιδίδονται εἰς διατκέδασιν κατὰ τὸ παράγγελμα.

Ἄεὶ τὸ λυποῦν ἀπαδίωκε τοῦ βίου  
 μικρὸν τι τὸν βίον καὶ στενὸν ζῶμεν χρόνον·

Αὕτῃ εἶναι ἡ ὑπόθεσις· πῶς ὁμοίως γίνεται ἡ ἀναγνώρισις καὶ προπαρσκευάζεται ἡ λύσις, τί δὲ σημαίνει ὁ τίτλος Πλόκιον, εἶναι τὰ δύο ταῦτα συνκφῇ· καὶ Πλόκιον σημαίνει περιδέραιον, δι' οὗ ἔγεινεν ἡ ἀναγνώρισις, ὅπως ἐν τῇ Ἑκυρᾷ τοῦ Τερεντίου γίνεται ἐπὶ περιστά-

ἡ Κατ' ἄλλους οἱ δύο αὐτοὶ στίχοι ἀνήκουσιν εἰς ἄλλην τοῦ Μενάνδρου κωμωδίαν τὸν α' Ἑαυτὸν πενθοῦντα.

σεως ἀναλόγου ; ἡ Πλόκιον ἦτο μᾶλλον τὸ ὄνομα τῆς θεραπαίνης, ἥτις ἐν ἀρχῇ τῆς κωμωδίας ἀπεπέμφθη ὑπὸ τῆς Κρωβύλης καὶ ἡ ὁποία προσληφθεῖσα ἴσως ὑπὸ τοῦ Μενεδήμου ὡς νοσοκόμος τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς μέτον ἀναγνώρισεως ; Ἡ πρώτη γνώμη φκίνεται ὑποστηριζομένη ὑπὸ χωρίου τινὸς τῆς ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὡς μέσον ἀναγνώρισεως καὶ τὸ Πλόκιον, ἡ δὲ δευτέρα συμφωνεῖ μᾶλλον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, οἵτινες δὲν ἐπιτρέπουσιν, ὥστε πρόσωπον ἀπαξ εἰσαχθὲν ἐν τῷ δράματι νὰ μὴ μνημονευθῇ πλέον καὶ ἡ τύχη του νὰ μείνῃ ἄγνωστος εἰς τοὺς θεατάς.

Καὶ ἡ ἀπλὴ αὐτὴ παράθεσις τῆς ὑποθέσεως τῶν Ἀχαρνέων καὶ τῶν τριῶν τοῦ Μενάνδρου κωμωδιῶν ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τὴν σημασίαν, ἣν ὁ ποιητὴς ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἔντεχρον πλοκὴν. Ἀλλὰ καὶ ἀνέκδοτον φέρεται παρὰ Πλουτάρχῳ δεικνύον τὴν περὶ τούτου γνώμην αὐτοῦ τοῦ Μενάνδρου· λέγεται γὰρ τῷ Μενάνδρῳ τῶν συνήθων τις εἶπεῖν· «ἐγὺς οὖν Μένανδρε τὰ Διονύσια καὶ σὺ τὴν κωμωδίαν οὐ πεποίηκας»· τὸν δὲ ἀποκρίνασθαι ἀνὴ τοὺς θεοὺς ἐγώ γε πεποίηκα τὴν κωμωδίαν· ὡκονόμηται γὰρ ἡ διάθεσις· δεῖ δ' αὐτῇ τὰ στιχίδια ἐπᾶσαι».

Ἴδου τώρα καὶ γενικὸς τις τύπος τῶν ὑποθέσεων τῆς νέας κωμωδίας κατὰ τὸν Τερέντον, τὰ ποσπάσματα καὶ λοιπὰς ὑποδειχθείσας πηγὰς.

#### Α. Τραυλαντώνης.

Σημ. Ἐπειδὴ εἰς τὸ μέρος τῆς παρούσης πραγματείας, τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὰ προηγούμενα τεύχη, Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου παρεσέφρησαν λάθη τινὰ τυπογραφικά, δημοσιεύομεν ὥδε τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῶν.

Σελ. 417 στίχος 27 ἀντὶ Meinek ἀνάγνωθι *Meineks*, σελ. 418 στιχ. 20 ἀντὶ ὀλίγα ἔτι ἐκ ἀναγ. ὀλίγα ἐκ, τελ. 422 στιχ. 4 ἀντὶ ὡς πᾶσα μεγαλοφυΐα, καὶ ἰδανείσθῃ ἀναγ. ὡς πᾶσα μεγαλοφυΐα τὴν συγγενῇ μεγαλοφυΐαν καὶ ἐδανείσθῃ, σελ. 524 στιχ. 24 ἀντὶ ἡ κωμωδία Ἀγνή ἀναγ. ἡ κωμωδία Ἀγνήν, σελ. 527 στιχ. 12 ἀντὶ τὸσον φιλαπόδημος ἀναγ. τὸσον ὀλίγον φιλαπόδημος. Παρεσέφρησαν λάθη τινὰ καὶ εἰς τὰς παραπομπὰς ἀφοιόμενα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου.

## Η ΟΜΗΡΙΚΗ ΓΥΝΗ

«Τῇσι δὲ Ναυσικάα λευκώλενος ἤρχετο μολπῆς».

(Ὀδυσσ. Ζ. 101).

Ἡ ἀξιόλογος τοῦ κ. Ἀδαμ. Ἰωαννίδου Ἀδαμαντίου περὶ παντομίμου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὀρχήσεως Διατριβὴ ἐν Παρνασσ. Τόμ. ΙΖ' Φυλλ. 6 εἶναι ἄριστον σχόλιον εἰς τὸν Πλάτωνα, εἰπόντα ἐν Νομ. Ζ'